

svažte si s a m i **KNÍŽKU,**

album, diář, artbook nebo si složte krabice či krabičky

OBSAH

Předmluva	3
Základní pokyny	4
Nářadí a pomůcky	6
Materiál	7

JEDNODUCHÉ VAZBY

Kapsář na dokumenty	12
Dvojitá obálka s gumou	15
Švýcarská brožura	17
Lepená vazba s kaširovaným hřbetem	20
Skládaná krabička	22
Sešitová vazba	24

STŘEDNĚ OBTÍŽNÉ VAZBY

Ochranné pouzdro na knihu	26
Krabice s víkem	29
Dekoratивní steh na pevné vazbě	33
Sběratelské album	36
Vazba s nasazenými deskami a křížovým stehem	39

NÁROČNÉ VAZBY

Koptská vazba se zapuštěným štítkem	45
Ozdobná vazba na stuhách s nasazenými deskami	51
Krabička se zdobeným víkem a poutkem	56
Polstrovaná hedvábná vazba	60

PŘEDMLUVA

Umění knižní vazby má v sobě cosi magického. Z obyčejných materiálů a s trochou řemeslné dovednosti vznikne malé umělecké dílo.

Je to tradiční řemeslné umění, kterému zatím nikdy nehrozil zánik, a které každá generace dále rozvíjela. Také my dnes můžeme propojit staré řemeslné postupy a druhy vazeb a nově je využít. Můžeme tak využít vědění starých mistrů a vlastností nových materiálů. Vystavět most mezi knihou – uměleckým dílem a knihou – předmětem denní potřeby.

Ten, kdo se zabývá ruční knižní vazbou, vytváří vždy unikát. Každý kus je originál a každý z těchto jedinečných předmětů se může stát inspirací pro další tvorbu. Ručně vázaná kniha je jedním z nejkrásnějších dárků.

Hledáte-li inspiraci pro vaši vlastní práci, podívejte se na **www.emf-verlag.de/meine-neue-buchbinderei**. Zde jsem pro vás připravila ke stažení několik mých oblíbených návrhů.

vaše

Franziska Kühne

ZÁKLADNÍ POKYNY

PAPÍROVÁ VLÁKNA

Průmyslově vyráběný papír má určitým směrem kladená vlákna. Mokrý papír se více roztahuje kolmo ke směru vláken než v jejich směru. To hraje při vázání knih významnou roli. Papír se vždy zpracovává tak, aby vlákna směřovala rovnoběžně se hřbetem knihy nebo sešitu.

Abychom zjistili směr vedení vláken v papíru, ohýbáme jej oběma směry.

Papír se snadněji ohýbá ve směru vláken než v napříč vláknům. Tuto vlastnost musíme sledovat i při zpracování lepenky, kartonů nebo tkaniny.

OŘÍZKA

Ruční seříznutí knih a sešitů může být velkou výzvou. Při použití správné techniky a s trochou cviku to bez problémů zvládneme a získáme tak čistě ořezané okraje.

Sešitá a zalisovaná kniha se na třech stranách po obvodu ořezává – **ořízka**.

Ořezáváme nejprve horní hranu knihy – **hlavu**, pak dolní hranu knihy – **patu**.

Nakonec ořežeme hranu v místě otvírání knihy – rovnoběžnou se hřbetem (u formátu na výšku je to delší strana knihy nebo sešitu).

Při ručním ořezávání je důležité nepokoušet se proříznout celý blok listů najednou. Ořezáváme vždy jen jeden nebo dva listy a postup opakujeme, dokud není oříznuta celá jedna hrana. Pak pokračujeme stejným způsobem na další straně.

Platí pravidlo, že ruka, která drží kovové pravítko v pevné pozici, musí vyvíjet větší tlak než ruka, která pracuje s k ořízce uzpůsobeným řezákem {Cutter}.

VÁZACÍ MATERIÁL

Speciální knihařské nitě se vyrábějí různě silné. Vždy ale musí být dostatečně pevné a nesmí se trhat. Využíváme je hlavně při vázání objemnějších knih.

Sešití je možné provést i jinými materiály, jako je knihařská příze, knihařská gáza, knihařský motouz atd. Existuje mnoho možností.

Můžeme použít také obyčejné rezné a bavlněné nitě, i pružné směsové materiály.

Při použití zvláště jemného materiálu k šití, jakým je šicí hedvábí, je vhodné vícečetné prošíání, nebo dvojitý i trojitý návlek niti proti možnému opotřebení či přetržení.

Pokud nepoužijeme speciální knihařské nitě, musíme šicí materiál před šitím navoskovat – nejlépe kouskem včelího vosku. V nouzi použijeme svíčku ze včelího vosku a v nejhorším případě i obyčejnou svíčku.

KNIHAŘSKÉ LEPIDLO

Dříve se používal pro lepení kostní nebo kožní klich. Dnes je výhodnější opatřit si kvalitní lepidlo určené pro knihařské práce.

Začátečníci mohou použít také disperzní lepidla (Herkules a jemu podobná) a smíchat je s lepidlem na tapety. Nátěr tak zůstane déle mokrý a je více času k pečlivému zpracování potahového materiálu do všech rohů. Lepidlo na tapety rozmícháme podle návodu na obalu a přimícháme do lepidla v poměru 1:2 (1 díl lepidla na tapety a 2 díly disperzního lepidla) Tuto směs spotřebujeme během několika dnů, neboť má omezenou trvanlivost.

Při práci s lepidlem si připravíme také vlhký hadřík k očištění prstů a zbytků lepidla. Otisky prstů na nové vazbě nevypadají dobře.

POTAHOVÝ MATERIÁL

U pevné vazby většinou potahujeme desky knihy vytvořené z lepenky papírem, knihařským plátnem, ale i kůží, koženkou nebo speciálními fóliemi.

Materiál na potažení nesmí být příliš silný, aby dobře přilnul k podkladu a v místech ohybu se nelámал. Čím je materiál silnější, tím obtížněji se s ním pracuje.

Například fotografický papír tomuto účelu použít nelze.

Chceme-li si na papír vytisknout vlastní motivy, pak nejlépe na laserové tiskárně nebo kopírce. Inkoustový tisk není vhodný, neboť se může při roztírání lepidla rozpít.

LEPENÍ POTAHOVÉHO MATERIÁLU

Lepidlo roztíráme vždy od středu k okrajům. Dbáme na to, aby lepidlo nezateklo na potahový materiál a nezanechalo na něm skvrny.

Protože se papír při kontaktu s lepidlem roztahuje, je třeba jej nanést na dvakrát. Po prvním nátěru necháme papír roztáhnout, a po několika sekundách naneseeme druhou (někdy i třetí) tenkou vrstvu lepidla.

Výjimkou jsou jemné a choulostivé materiály, které by se mohly po druhém nátěru roztrhnout.

Textilní potahový materiál natíráme také vždy pouze jednou. Lepidlo pak než na látku nanášíme raději na podkladovou lepenku. Nátěr naneseeme velmi tence, aby lepidlo neprosáklo látkou a nezanechalo na ní skvrny.

ŠABLONA PRO OTVORY NA SEŠÍVÁNÍ

Než přistoupíme k sešívání složek, musíme si nejprve zhotovit šablonu. K její výrobě použijeme

karton, lepenku nebo pruh papíru. Šablona má mít stejnou výšku jako vázaný předmět. Na šabloně si tužkou nebo fixem vyznačíme značky pro otvory. S použitím šablony bude mít budoucí kniha pravidelnou vazbu. Šablona však musí být vytvořena a vždy přiložena správným směrem – tedy od hlavy.

MAKETA

Maketa je model tiskoviny vytvořený pro posouzení vzhledu a rozměru budoucího výrobku, např. pro zkoušku velikosti desek u náročnější vazby. Pro její zhotovení lze použít nejrůznější druhy a typy papíru, například vadné tisky (makulaturu), staré plakáty a vyřazené katalogy.

PRACOVNÍ PODKLADOVÝ MATERIÁL

Jako podložku pro lepení je možné použít plakáty většího rozměru, kalendáře i novinový papír, ale nedá se vyloučit, že se tiskařská barva působením knihařského lepidla neobtiskne na natíraný materiál, popřípadě že nezanechá na něm skvrny. Proto lze novinový papír doporučit jen v omezené míře. Pokud papír natíráme na makulatuře (starém nebo vadném tisku), musíme jej pak co nejdříve z podkladu sundat. Papír by se mohl spojit se zbytky původního knihařského lepidla makulatury a zůstat na ní přilepený.

LEPENKY

Vlnitá lepenka se používá všude tam, kde je chráněna před promáčknutím či prosakováním vlhkostí. Většinou se prodává ve velkých rolích nebo arších. Řezákem a s pomocí kovového pravítka ji zarovnáme do žádaného rozměru. Je možné použít i strojní šedou lepenku, ale dřevité lepenky jsou flexibilnější a lépe sají vlhkost.

NÁŘADÍ A POMŮCKY

Vedle běžných pomůcek jako jsou jehly, kladi-vo, nůžky, řezák, ocelové pravítko, skládací metr, tužka, štětec a svorky, existují ještě další nářadí a pomůcky, které budeme potřebovat při jednotlivých fázích vázání knih.

Jsou to šídlo, knihařská kostka, včelí vosk, knihařský nůž, knihařské nitě, různé děrovače, vrtáky, vrtačka, krejčovské rádélko a závaží.

Šídlo se používá k propíchnutí otvorů při sešívání. Kdo nechce ze začátku investovat do pravého knihvazačského šídla, může k propíchování otvorů použít dlouhou, silnou a špičatou jehlu. Silnější svazky musíme při propíchování rozdělit na tenčí, které lépe propícháme. Při této práci dbáme na opatrnosti, někdy se stane, že jehla sklouzne a zlomí se. Může pak dojít i k poranění.

Knihařská kostka je plochý nástroj z kosti, teflonu, dřeva nebo umělé hmoty, který má jednu špičci zakulacenou. Slouží ke skládání archů nebo jiných materiálů nebo k zapracování potahových látek na lepenku. Dostaneme ho koupit v různých velikostech.

Svorky (sklopné sponky) slouží k sepnutí většího množství listů papíru dohromady. Před použitím rozevřeme drátěná očka, sponku nasuneme na papír a očka opět sklopíme. Při ruční knihařské práci je možné jich použít jako malého svěráku a upevnit jimi silnější stoh papíru, aby se jednotlivé listy při zpracování nerozjízděly. Tyto sponky je možné zakoupit v různých velikostech.

Včelí vosk se používá k navoskování nití. Ty se protáhnou kusem vosku a obalí se tenkou vrstvou. Navoskované nitě se lépe protahují otvory při šití a netvoří se na nich uzlíky.

Jako **závaží** nám poslouží různé předměty: měkčím

textilem nebo izolační fólií obalená cihla, sáček s oblázkou nebo různé těžké předměty z domácnosti. Závaží zajišťuje pracovní plochu proti posuvu nebo jimi zatěžujeme lepené plochy. Závaží nesmí být příliš velká, aby nepřekážely na pracovní ploše. Také to nesmí být předměty, které se mohou převrátit nebo odkutálet.

Knihařský nůž je dlouhý plochý ostrý nůž, který se používá k rozřezání archů a bloků.

Knihařská niť je pevná a odolná proti přetržení. Lze ji koupit v různých tloušťkách, ale nabídka barev je značně omezená. Můžeme ovšem používat i další typy nití či bavlnek či příze – záleží na objemu a pozdějším použití budoucí knihy.

Razníky a vrtáky dostaneme v nejrůznějších provedeních a velikostech. Razník použijeme u prorážení jednotlivých otvorů. Vrták zvolíme v případě, kdy chceme provrtat celý blok. Perforovat lze také průbojníkem, děrovačem kůže, nástroj na vytváření otvorů pro cvočky nebo pro drobné otvory můžeme využít jehlu šicího stroje bez navlečené nitě.

MATERIÁL

Nejčastěji se používá v knihařství k lepení **knihářské lepidlo**. Na velmi malé plochy můžeme vzít buď velmi jemný štětec, nebo lahvičku s hubicí. Na mnohé lepené plochy je nutno použít dvojitou lepicí pásku. Jsou k dostání v nejrůznějších šířkách a provedení.

Kolíčky na prádlo můžeme na krátkou dobu zafixovat čerstvě lepená místa. Kolíčky jsou dost pevné, aby udržely slepené plochy u sebe a ne tak silné jako svorky, které by mohly kliš po stranách vytlačit.

Knihářské kroužky slouží pro rychlou vazbu alb, diářů, menu, deníků, či kalendářů. Dají se lehce otvírat a zavírat. Vyrábějí se kovové i plastové, v různých průměrech a barvách, včetně metalických.

Vazačské šrouby existují rovněž v nejrůznějších barvách a délkách. U delších šroubů bychom měli vybírat šroub s delším vnutím závitů. Velmi krátké knižní šrouby si vystačí s kratšími závitů.

Co do barvy, formy a průměru rovněž existuje i velké množství **nýtů**. Musíme pouze dbát na to, aby se námi vybrané nýty hodily k nýtovacím kleštím, případně k jinému nýtovacímu nářadí.

Krejčovské **gumy** a **pruženky**, mohou být ploché nebo kulaté, silnější, tenčí, nejrůznějších barev, existují rovněž v nejrůznějším barevném ovinutí, buď jako metrové zboží nebo nastříhané.

Látkové, hedvábné a kožené pásky a šňůry použijeme jako dekorace nebo uzávěry knih, leporel, památníků, deníků apod. Vhodné je vše, co se nám dostane do ruky a patřičně nás svým tvarem, barvou a materiálem osloví.

Třpytky se používají smíchané s knižním lepidlem.

Kvaš, akrylové, akvarelové a vodové barvy se také mohou smíchat s lepidlem pro dosažení pěkného polomatného lesku barvy potahového materiálu. Kromě toho se různé barvy mohou nanášet na ořízku.

Ocelovými špendlíky propichujeme drobné dírky do bloků papíru. K tomu však můžeme použít i příslušný vrtáček na papír s odpovídajícím průměrem.

MATERIÁL

lepidlo na malé
úzké plochy

závaží -->

oboustranná
lepicí páska

knihářské nitě

pásky

šňůry, kožené pásky

akrylové
barvy

knihařské lepidlo

gumičky

kolíčky na prádlo

knihařské kroužky

šroubky

bavlnky

třpytky

nýty

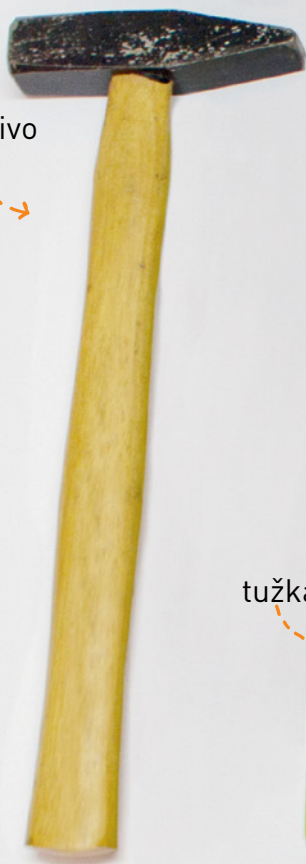

ocelové
hřebíky

POMŮCKY

kladivo

tužka

svorky na papíry

včelí vosk

knihařská niť

krejčovské rádélko

kombinované razídko

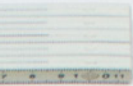
šídlo knihařská kostka

nýtovací nářadí

skládací metr

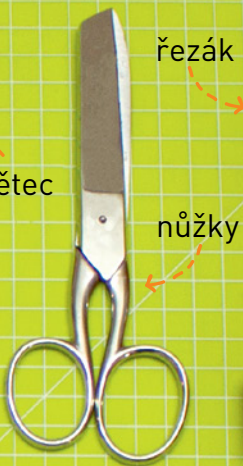
ocelový úhelník

štětec

řezák

nůžky

knihařský nůž

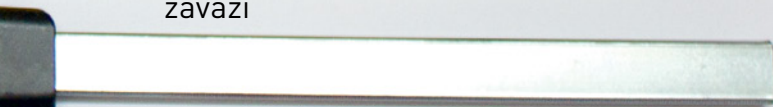

závaží

děrovačka

podložka

truhlářská svěrka (ztužidlo)

KAPSÁŘ NA DOKUMENTY

Tento sešit s několika oddělenými kapsami můžeme libovolně rozšiřovat, přidávat kapsy a ty dále dělit na jednotlivé složky. Kapsář může sloužit i jako „kvartální organizér“.

❖ MATERIÁL

papír
fotografický papír nebo jiný pevnější papír
pásky kartonu
knihařské, stehovací nebo rezné nitě
oboustranná lepicí páska

POMŮCKY

jehla
vosk
nůžky
knihařská kostka
šídlo
tužka
řezák
pravítko
podložka na řezání

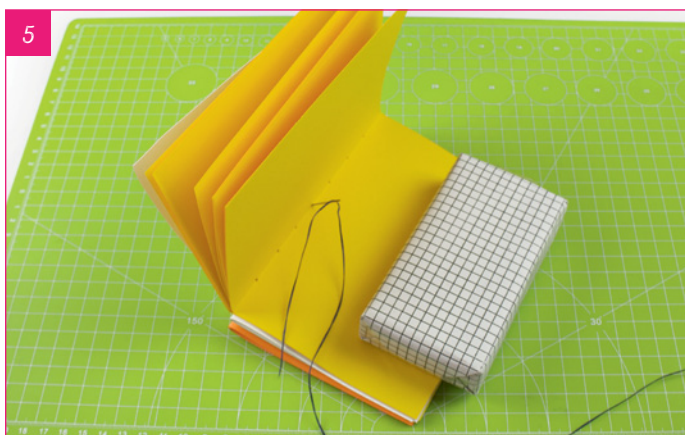
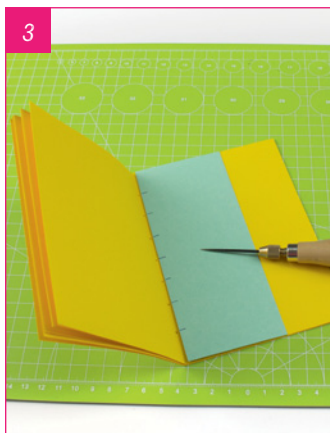
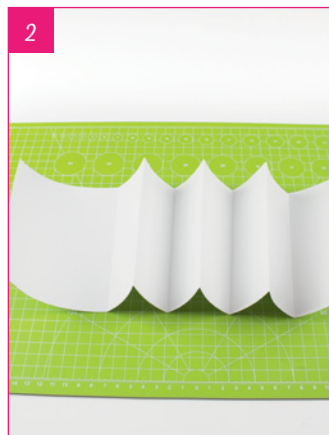
1. Vytvoříme si několik složek po 10 listech papíru. Každou složku přeložíme na polovinu.

2. Delší pruh z pevnějšího papíru rozdělíme harmonikovým skládáním papíru na menší plochy – budoucí sekce (oddělovače) v sešitu. První a poslední díl složeného pásu musí svoji šířkou odpovídat šířce vlastního základu sešitu. Oba tyto díly tvoří desky. Vnitřní díly (sekce) už mohou být jakkoliv široké, ale měly by mít jednotný rozměr. Počet a velikost jednotlivých kapes vzniklého leporela záleží na délce pruhu papíru, který jsme pro skládání použili.

3. Zhotovíme si šablonu k propíchnutí otvorů pro šití. Kartonový pruh rozdělíme po délce na několik pravidelných dílů podle velikosti a tloušťky kapsáře (zde 8 dílů). Šablonu vložíme do ohybu složky a podle rysek vyznačíme místa pro vyražení otvorů. Šídlem pak v ohybu každé složky propíchneme naznačené otvory. Oba krajní otvory jsou ve stejné vzdálenosti od paty i hlavy složky.

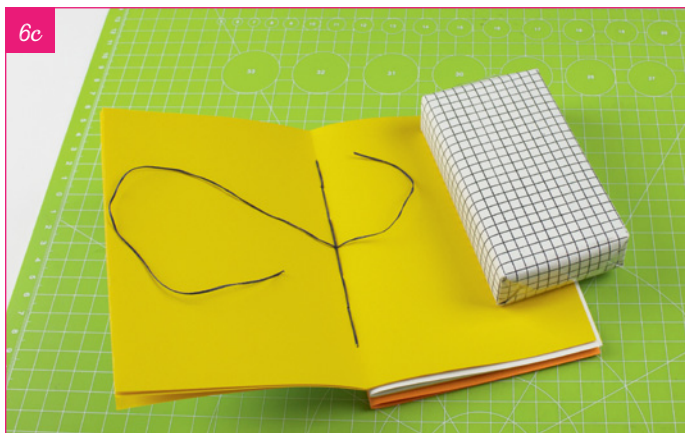
4. Jednotlivé oddíly můžeme na vnější straně k sobě slepit oboustrannou lepicí páskou. Tak bude náš výrobek vypadat více jako sešit. Nejsou-li složky k sobě slepeny, připomínají spíše leporelo.

5. Složky postupně všijeme do obálky. Potřebná délka nitě k sešití jedné složky odpovídá asi trojnásobku délky hřbetu složky. Začneme šít v prostředním otvoru z vnitřní strany ohybu tak, že jehlu s nití prostrčíme otvorem a vyvedeme směrem ven. V místě vpichu ponecháme kousek nitě na zavázání po došití.

6. Jehlu s nití pak prostrčíme zvnějšíku dalším otvorem vlevo, nebo vpravo a šijeme dále ve stejném směru opět zevnitř ohybu. Tímto způsobem prošijeme jednu polovinu délky složky až k poslednímu otvoru. Pak se stejným způsobem vrátíme, prostřední otvor přeskočíme a prošijeme druhou polovinu. U posledního vyznačeného otvoru se opět střídavě vedenými stehy vrátíme ke střednímu otvoru. Před každým dalším stehem musíme nití dobře utáhnout. V prostředním otvoru vyvedeme nití zvnějšíku dovnitř, vyvlékne-
me jehlu a konec nitě svážeme uzlíkem s ponechaným začátkem. Oba přebytečné konce nitě ustříháme.

Celý sešit můžeme případně ještě na třech volných stranách ořezat. Tím odstraníme nepřesnosti vzniklé ručním šitím.

+

DVOJITÁ OBÁLKA S GUMOU

Rychlá a jednoduchá metoda, jak udržet pohromadě jednotlivé dokumenty, seznamy a poznámky, které nesešíváme, a jejichž pořadí se může měnit.

MATERIÁL

karton většího formátu (A3, A2 apod.)
dokumenty k založení
gumová páska

POMŮCKY

knihařská kostka
řezák
pravítko
řezací podložka

1. Větší formát kartonu nebo lepenky přeložíme pomocí kostky a pravítka uprostřed. Na každé straně přehybu pak uděláme další přehyby ve vzdálenosti nejméně 3 cm od středu.

2. Dokumenty, které chceme zakládat, přeložíme na polovinu. Větší papíry by se měly skládat přesně rovnoběžně s okraji desek, aby později nevyčnívaly.

3. Přeložené papíry pak rozdělíme do dvou složek. Každou složku vložíme do obálky a v ohybu zafixujeme gumovou páskou.

Tip: Takto si můžeme zhotovit i „nadčasové“ fotoalbum. Na přeložené archy pevnějšího papíru nalepíme z obou stran fotografie a vložíme do desek a zajistíme gumou. Podle potřeby je pak můžeme vkládat nové archy a libovolně měnit jejich pořadí.

ŠVÝCARSKÁ BROŽURA

Švýcarská brožura je vhodná pro vazby s menším rozsahem stran. Hodí se také jako alternativa k plastovým pořadačům na různé dokumenty, rukopisy, žádosti apod. Výhodou této vazby je její pružnost a také se dobře rozvírá, protože blok není v oblasti hřbetu přilepen k obálce. Knižní blok je zavěšen do rýhované obálky pouze ze zadní strany.

❖ MATERIÁL

papír
knihařské lepidlo
2 listy ochranné folie
(do projektoru nebo
hladké průhledné obaly)
fotografický papír
pruh plátna
desky
zdobící razítka
a polštářek

POMŮCKY

knihařská kostka
šídlo
tužka
řezačka
pravítko
podložka
truhlářské svěrky
závaží

1. Zarovnaný stoh papírů upevníme mezi dvě prkénka a stáhneme truhlářskými svorkami. Klížená hrana bloku papírů (hřbet) musí vyčnívat tak, aby jej bylo možné rukou ohýbat na obě strany.

2. Zarovnaný stoh papírů přehneme na jednu stranu a utvořenou šikmou hranu potřeme lepidlem. Pak blok opatrně přehneme na druhou stranu a znovu šikmou hranu potřeme lepidlem.

3. Takto lepidlem ošetřený stoh papíru vyjmeme z prkének a hranu s naneseným lepidlem překryjeme z vrchní i spodní strany ochrannými plastovými fóliemi. Blok i s fóliemi znovu vložíme mezi dvě prkénka a zatížíme 3 – 4 silnějšími knihami. Lepidlo musíme nechat úplně zaschnout.

Tip: Švýcarskou brožuru můžeme s trochou námahy použít také u fotoalba. V tom případě použijeme silnější papír. Před vlepením do fólie nalepíme na hranu v místě budoucího hřbetu 1 cm široký pruh silnějšího papíru. Potom teprve nalepíme fólii. Díky nalepenému pruhu papíru získáme více prostoru mezi jednotlivými stranami a můžeme lépe vlepovat fotografie, vstupenky, pohlednice a podobně, aniž by nám narůstající objem brožury roztrhl vazbu.

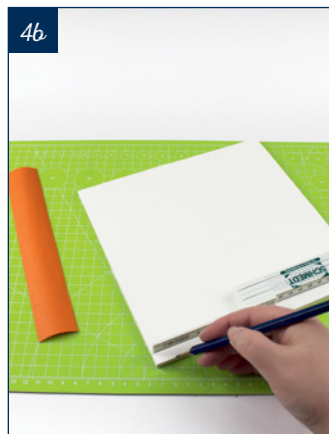
4. Splený a dobře zaschlý okraj bloku oblepíme pruhem plátna. Změříme si výšku a tloušťku knižního bloku. K tloušťce bloku připočteme ještě 2 cm a podle těchto rozměrů upravíme pruh plátna. Ten pak přilepíme na hřbet s přesahem 1 cm na vrchní a spodní straně brožury. Abychom měli přesah na obou stranách rovnoměrný, můžeme si v hlavě a patě svazku nakreslit drobné značky.

5. Znovu přesně změříme výšku a šířku knižního bloku a také tloušťku hřbetu. Na fotokarton podle změřených rozměrů narýsujeme obálku (výška bloku \times 2 šířky bloku + šířka hřbetu) a vystříhneme. V místě naznačeného hřbetu opatrně vytlačíme kostkou dvě rýhy, aby se karton lehce ohnul kolem bloku. Na zadní stranu bloku přilepíme pruh plátna, znovu potřeme lepidlem a touto plochou vlepíme do připravené obálky. Znovu celé zatížíme a necháme lepidlo dobře zaschnout. Dáváme pozor, abychom si neušpinili obálku od lepidla.

6. Brožuru i s obálkou na všech třech volných stranách ořízneme.

7. Před ořezem přiložíme shora i zespoda ochranný papír a upevníme svěráky mezi prkénka

8. Ořízku pak můžeme na všech třech stranách ozdobit razítky nebo barvou.

LEPENÁ VAZBA S KAŠÍROVANÝM KNIŽNÍM HŘBETEM

Jednoduchá vazba pro univerzální využití. Různě velké knihy si takto můžeme zhotovit do zásoby. Na horní desku můžeme použít šedou lepenku, karton nebo různé pevnější lepenkové obaly. Na hřbet zpracujeme zbytky látek. Ke spolupráci můžeme přizvat také děti.

❖ MATERIÁL

papír
šedá lepenka nebo karton
pruhy plátna
knihařský kliš
oboustranná lepicí páska
podložka

POMŮCKY

tužka
řezák
pravítko
řezací podložka
stahovací šrouby
závaží

